

Slovní druhy

U každého slova lze posuzovat:

- 1) TVAR-možnost změny, množství a funkci variant tvarů
- 2) VÝZNAM- jakou část reality je označeno dané slovo, například pojmenování substance – tzn. pojmenování osoby, jevu, věci, stavu, děje, průvodní okolnosti
- 3) FUNKCI- jaké místo zaujímá při výstavbě textu = zda tvoří obsah sdělení, nebo vytváří vztahy mezi obsahy a zda se podílí na celkovém vyznění záměru

Při určování slovních druhů se musí vždy uplatnit všechna kritéria:

- a) formální
- b) obsahově-sémantická
- c) syntakticko-funkční

1) Kritérium formální:

- toto kritérium člení slovní druhy na ohebné a neohebné

Slovní druhy ohebná: jsou to takové slovní druhy, které mění svůj tvar, dají se skloňovat:

Viděla **psa**.

Hodila **psovi** kost.

Pes zaštěkal.

Petr chodí ven se **psem**.

- mezi ohebné slovní druhy patří: podstatná jména, přídavná jména, zájmena, číslovky a slovesa

- u podstatných jmen, přídavných, zájmen, číslovek- skloňování

- u zájmen – časování

Slovní druhy neohebná: jsou to takové slovní druhy, které nemění svůj tvar, nelze je ohýbat, tvar zůstává pořád stejný:

Auto jelo příliš **rychle**.

Díval se **rychle** za jedoucím autem.

Policie zastavila **rychle** jedoucí auto.

- mezi neohebné slovní druhy patří: příslovce, předložky, spojky, částice, citoslovce

2) Kritérium obsahově-sémantické:

- patří zde slovní druhy základní a nastavbové
- uvažujeme-li o významu slova, jaký výsek skutečnosti dané slovo označuje, lze určit, zda je slovo podstatným jménem, přídavným jménem, slovesem, příslovcem
 - a) Podstatná jména-označují substanci- osobu, zvíře věci, jevy, vlastnosti: malíř, štětec, kreslení, snaha
 - b) Přídavná jména- vyjadřují statické vlastnosti podstatných jmen: slavný, bohatý, chudý
 - c) Slovesa- opatřují podstatná jména dynamickým příznakem: sedí leží, kreslí
 - d) Příslovce- vyjadřují okolnostní příznaky, vyjadřují příznaky přídavných jmen, sloves, příslovcí: velmi chudý, často zpívá, velmi často se učí

Tyto slovní druhy se označují jako slovní druhy základní, protože jsou základem v dorozumívání a plní funkci větných členů.

Ostatní slovní druhy jsou nezásadní, patří zde zájmena, číslovky, předložky, spojky, částice, citoslovce.

Zájmena mají substantivní a adjektivní význam a mají schopnost suplování vyjádření vlastností:

Jakýsi dům stál až na konci ulice.

Byl to **ten, který** hledali.

Hledali jste **ten** nový dům?

Už jste **ho** našli?

Každý nevypadá, jako ten na fotografii.

To jeho nové auto bylo velmi drahé.

Bylo to **to** auto, **které** si Petr koupil.

Viděl jsi **ho**?

Koupil by jsi **ho** také?

Co si o **něm** myslíš?

Číslovky jsou schopny vyjádřit vlastnosti ve stejných syntaktických pozicích jako:

- Substantiva = podstatná jména
- Adjektiva = přídavná jména
- Adverbia = příslovce

Podářilo se to až na **druhý** pokus.

- zde je vyjádřen příznak substantiva číslovkou řadovou
- číslovka řadová je zde ve funkci přívlastku shodného

Zkoušel to **desetkrát**, ale nepovedlo se.

- zde je vyjádřen příznak slovesa číslovkou násobnou
- číslovka násobná je zde ve funkci příslovečného určení

Zájmena a číslovky jsou slovní druhy **nástavbové**.

Předložky, spojky, částice jsou slovní druhy **nesamostatné**, protože nemají schopnost plnit funkci větného členu.

3) Kritérium syntakticko-funkční:

- Patří zde slovní druhy **autosémantické** a **syntaktické**

Autosémantické = plnovýznamové slovní druhy

Syntaktické = neplnovýznamové slovní druhy

Autosémantické slovní druhy plní funkci větného členu, tudíž zde řadíme:

podstatná jména-substantiva

přídavná jména-adjektiva

slovesa-verba

příslovce-adverbia

zájmena-pronomina

číslovky-numeralia

Syntaktické slovní druhy nemají schopnost plnit funkci větného členu a patří zde:

**předložky-prepozice
spojky-konjunkce
částice-partikule**

Citoslovce-interjekce:

- Vyskytují se v roli:
 - a) Autosémantického slova = citoslovce jsou větným členem a to přísudkem:

A Klára najednou **hup** do bazénu.

Pes **udělal haf** na souseda.

Žába **udělala žbluňk** do vody.

- b) Syntaktická slova = citoslovce nejsou větným členem:

Hup, už tam byl.

Haf, zaštěkal.

Au, zakřičel.

Ach, povzdechl.

Někdy lze rozlišit i na jiná kritéria:

- 1) Lexikální- jsou to ta, která mají věcný význam, ale nejsou schopna vyjadřovat mluvnický význam, tak, že změjí svůj vlastní tvar (citoslovce, příslovce)
- 2) Gramatická- pomáhají vyjadřovat mluvnické významy, ale sama postrádají význam věcný (předložky, spojky, částice, pomocná slovesa ve složeném slovesném tvaru)
- 3) Lexikálně gramatická- mají význam věcný a jsou schopna měnit tvary pro vyjádření mluvnických vztahů (jména, slovesa)

Literatura

HÖFLEROVÁ, Eva: *Průvodce tvaroslovím současné češtiny*. Vyd. 2., opr. a dopl. Odry: Vade mecum Bohemiae, 2010. ISBN 978-80-86041-38-4.

HLADKÁ, Zdeňka, Milan JELÍNEK, Petr KARLÍK, Marie KRČMOVÁ, Marek NEKULA a Miroslav GREPL. *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Lidové noviny, c1995. ISBN 80-7106-134-4.

HUBÁČEK, Jaroslav, Eva JANDOVÁ a Jana SVOBODOVÁ. *Čeština pro učitele*. Vyd. 4. Opava: Vade mecum Bohemiae, 2002. ISBN 80-86041-30-1.

ČECHOVÁ, Marie, Miloš DOKULIL, Zdeněk HLAVSA, Josef HRBÁČEK a Zdeňka HRUŠKOVÁ. *Čeština - řeč a jazyk*. 3., rozšířené a upravené vyd. Praha: SPN - pedagogické nakladatelství, 2011. ISBN 978-80-7235-413-9.